

Intervju med Maja Djurman, född Hultman, f. 1900 i Moviken.

Fru Djurmans far, Karl Petter Hultman, var smed från Närke. Som sådan kom han till Sörfors, där han träffade sin blivande fru, Anna Maria Hallberg, som tjänade på herrgården. Hultman kom senare som masugnsarbetare till Moviken och gick då den långa vägen till Sörfors för att fria. Snart gifte de sig och flyttade till Brönan. Sedemera övertog Hultman arbetet som hästskötare efter Kalle Nordin, som utvandrade till USA. Familjen flyttade då ned till nuvarande arrendatorsbostället, där det fanns 2 lägenheter om rum och kök. I ena änden bodde Isidor Öberg med sina morföräldrar, i den andra Hultmans. I familjen fanns 6 barn; 3 flickor och 3 pojkar. Familjen utökades senare då fru Djurmans morfar flyttade till den. Då hennes make avled skulle det bli auktion och dottern gick till Sörfors. Hon kom dock för sent, mötte alla som kom från auktionen!

I familjens lägenhet var det möblerat sålunda: i köket en soffa, ett fönsterbord, en skänk för maten samt en vedlår. I vedlåren lekte barnen grishandlare: en satt i låren, en uppepå och "körde". I rummet fanns en soffa, en chiffonjé, ett fönsterbord, moderns byrå, faderns skrivbord, en skänk, ett bord med stolar mitt på golvet samt en symaskin. Och kakelugn. De flesta av möblerna hade fru Djurmans morfar tillverkat, han var snickare. I sängarna bäddade man vanligen med underlakan och örngött, en filt tjänstgjorde som överlakan. Vid sjukdom användes dock överlakan, eljest räckte inte linnet till. Det var även ont om handdukar, fru Djurman minns, att man vid ett tillfälle blott hade 6 st. Mat förvarades i skänken i köket. Men det blev aldrig några rester! Modern var en duktig matlagerska och hade lärt sig mycket på herrgården i Sörfors. Det vanligaste var dock att man åt pannkaka, vilket var mättande. Eljest åts kornmjölsgröt eller strömming, som man fick med båten. Kams med lingonsylt var en vanlig rätt i andra familjer. Sönerna i familjen arbetade som dagsverkare och när de kom hem på middagstrasten ropade de: "Pannkaka, pannkaka!" En av dem kallades Kalle Vedpetare, han arbetade vid spelet vid sjön. Pojkarna brukade också ha hand om oxarna, de var 12 st och skulle utfodras var morgon samt släppas på bete. Modern

lät dock ofta pojkarna sova och gav själv oxarna deras mat. Fru Djurman själv har alltid hjälp till mycket i hemmet; hämtat ved och vatten etc. Som liten flicka hade hon hand om städning i herrgårdsflygeln, där det bodde 2 målare och en sadelmakare. Hon städade där var morgon innan hon gick till skolan och fick 10 öre dagen, pengarna skulle hon ha till ett par nya skor. Då hon arbetat 98 dagar fick hon av Lagerholm 11 kr! Men till hennes stora sorg tog fadern 10:- själv fick hon behålla en krona! Efteråt har hon ju insett att pappan så väl behövde pengarna. Då det kom främmande till Hultmans fick döttrarna lära sig att de måste ha något i händerna om de skulle vara inne och lyssna till de vuxna: t.ex. en struktickning etc.

För sitt arbete hemma, hon stannade i hemmet tills hon gifte sig 1922, fick fru Djurman naturligtvis inga pengar. För att tjäna några slantar brukade hon t.ex. hjälpa till hos Lagerholm. Hon sov då i köket i en bordbänk och pappan, som var rädd att hon skulle försova sig, knackade alltid på köksfönstret kl 6 då han gick till stallet. Hon brukade också hjälpa till med slättern, räfsade, samt ta upp säd eller rensa tärter från sten på våren. Då blev det pengar till en ny mid-sommarkläanning! Hon brukade också gå bort och tvätta eller skura eller göra rent på bolagets båt. De flesta andra unga flickor var borta och tjänade, själv var fru Djurman i Hedvigsfors ett år. Modern blev sedan sjuk och hon för hem igen. Inspektör Lagerholm och även hans hushållerska fröken Westin var mycket snälla. Lät barnen äta bär i trädgården. De kunde få vara med fru Westin i bakstugan och fick sedan bullar med sig hem. Lagerholm hade en vit häst som han kunde ta ut och låta barnen rida runt på. De som tordes fick 5 öre! Lagerholm led av en njursjukdom, som gav honom dåligt humör ibland, men innerst inne var han snäll. Speciellt efter kales och drickande blev han vresig. Fru Djurmans fader skulle taga hand om hästarna när han kom hem på nätterna och ibland körde hennes bröder honom till fester etc. Men var dock van att gå till Lagerholm med alla sina bekymmer och oftast kunde han ge någon hjälp. Kom någon ny till Moviken, hjälpte han dem så de kunde skaffa sig en ko.

Lagerholm var även medicinskt kunnig. En gång skötte han fru Djurmans bror och då fick pojken en lakritsbit var gång han kom för att bli omlindad.

Familjen Miltman hade 2 kor samt får, vilkas ull de själva beredde. Korna var "ställda" så att de kalvade var vår och höst. Det blev mycket mat av en kalv! Man tjärnade smör själva och sålde till affären eller efter beställning. Även senare har fru Djurman tjärnat smör. De som inte hade ko köpte mjölk av koägarna. På ladugården i Moviken fanns en oxe att betäcka korna, språngavgiften var 2 kr. I Fönebo och i Skärås har arrendatorerna haft oxvarv. Från Moviken har man aldrig skickat korna på fäbod sommartid, man behövde så väl mjölken. Var morgon träffades kvinnorna för att föra korna på skogen. Man hörde skällorna på morgonen, kände igen varenda en, och skyndade ut för att få sällskap med de andra. Då korna var avlämnade hade kvinnorna en stund då de skämtade och pratade på hemvägen. Korna brukade aldrig komma bort men Djurmans mår köpte en gång en ko som vid tillfälle alltid gick tillbaka till den förre ägaren. Men sedan de fått hjälp av Nyströms Sara stannade hon hemma! Denna har också berättat för fru Djurman, att om någon kom i ladugården och berömde ens kor var det fara å färde. Men om man viskade för sig själv: "Kyss mig i aschelet!", skulle allt gå bra ändå. Denna Nyströms Sara kunde t.ex. stå blod, hästar och tandverk. Vid tandverk strök hon med en täljkniv över det onda. Om man hade fått knarr i en handled botade Sara genom att knyta om en "knarrtråd" med 9 knutar på! För att stå blod brukade hon läsa ramsor. Sara var syster med Isidor Öbergs morfar och även denne kunde "ruckla" - det gick i släkten! Oskar Djurmans mor, som bodde hos dem, brukade sitta på vinden och baka bullar. Dessa bullar skulle de ha som gick med sina kor från Delsbo till fäboden i Brännås - om korna åt av dem gick de alltid hem till kvällen! Något som var mycket vanligt förr, var att se genom hästens gramma om han vägrade fortsätta. Ännu i dag är människor mycket vidskepliga, anser fru Djurman. Hon berättar följande sägen: När de som bodde i Skärås hade ett lik att köra till kyrkan, hann de inte fram på en och samma dag. De brukade då lämna liket bakom Pipstenen över natten. Och där brukar det spöka!

Ytterligare ett exempel på övertro: På nyårsnatten brukade de unga flickorna i Moviken gå till korsvägen i orhagen ovanför Vitkasern: där fick de se sin tillkommande!

I skolan gick fru Djurman var annan dag: småskolan hade undervisning tisdagar, torsdagar och halva lördagen. Folkskolan måndagar, halva onsdagen samt fredag. Till skolan medförde barnen griffeltavla samt trasa, i lyckliga fall en hartass. Pojkarna skulle elda i skolan och flickorna städa. De pojkar som gick i första klass i folkskolan eldade åt småskolan. En hartass kunde ann eventueellt få på herrgården!

Fru Djurman konfirmerades i Bjuråker 1914. Under den tid hon gick och läste för prästen bodde hon i en familj på socknen. Barnen brukade köpa mjölk men fick gröt i familjen. Smör, ägg och korv hade man med sig hemifrån. På fredagskvällarna gick de hem - en hel hop, som sedan minskade undan för undan. Vid denna tid fick fru Djurman av sin far en spark med järmmadar - då gick hemfärden lättare! Till själva konfirmationen på Kristi Himmelfärdsdag åkte man med präm från Moviken till Bjuråker. Fru Djurman hade till detta tillfälle lånat en fin svart blus, en svart kjol hade hon redan. Efter högtiligheten bjöd prästen Ringkvist in på kaffe samt gav konfirmanderna varsin Bibel. Vid detta tillfälle fick fru Djurman av sin gudmor en hel del lin, som hon skulle bereda alldeles själv. Det gjorde hon också och vävde seden av det. Det var brukligt att unga flickor vävde litet till hemgift eller kanske de fick linne i present någon gång. I den äldre generationen hade det varit vanligt att man själv färgade sitt lingarn, men då fru Djurman skulle väva till bolster efter det hon gift sig köpte hon färg i affären. Annars minns hon att det var speciellt vanligt att man färgade gult själv, av mossa och löv. Fru Djurman har vävt en hel del: handdukar, dukar, tyg till kläder etc. Förutom det lin hon beredde efter sin konfirmation, har hon inte berett något; hon brukade köpa lingarn i Avholm eller Svedbo. Det var vanligt att i väven lägga varannan lin- och varannan bomullstråd för att spara. Plockväv gjordes av plockgarn, vilket man fick i utbyte för gamla strumpor eller annan lump.

I flygeln till herrgården fanns en stennangel.

Tvätt skötte Hultmans vinter som sommar vid bäcken utanför hemmet. Där hade man en panna som man eldade under. Asklut gjorde man genom att slå vatten på aska - efter ett dygn tog man vara på det då klara vattnet. I bäcken hade man en klappstol på 4 ben, på vilken man stående bearbetade kläderna med ett klappträ. Senare flyttades tvättplatsen till ladugården, ~~dit~~ där det då fanns en vattenledning.

Arbetarna i Moviken hade fri läkervård. Då doktor Bodinson kom till Moviken samlades en mängd människor på herrgården för att rådfråga honom. Han fungerade även som tandläkare. Allvarligare fall skulle till lasarettet i Hudiksvall. Herr Djurman (som bidrager med någon upplysning här och där) minns hur man 1918 fraktade hans mamma, hela tiden sängliggandes, över Dellen för blindtarmsinflammation. Han minns också Hulda Wibergs förste make: 1910, då han skulle till lasarettet, bar man honom i hans säng ner till sjön för vidare transport! Spanska sjukan härjade även i Moviken, där det i en familj gick åt 3 personer, i en annan 2. Fru Djurman gick under denna tid runt i gårdarna och hjälpte de sjuka att sköta småbarn, kor etc. Hon hade spanskan flera gånger själv. I hemmen var det eländiga förhållanden denna tid, man hade ju mycket ont om mat till följd av kristiden. I Strömbacka härjade dock sjukdomen än värre, där var mer tättbebyggt. Man kunde se skjutsar komma förbi därifrån med 3 kistor på var.

I Moviken var bostadsstandarden låg: fru Djurman minns att man i många hem lagade mat vid den öppna härden! Bolaget kostade ej på att sätta in vedspis, och ingen klagade heller på rådande förhållanden, dvs förstod ej att man kunde klaga. Det var också trångt i många hem. Oskar Djurman t.ex. bodde tillsammans med föräldrar, 2 sysstrar, mormor och farfar i den lilla stugan. Själv var Oskar då skiftarbetare i masugnen!

Gamla arbetare brukade få hugga kolved etc för att tjäna en slant. Där Brinks nu bor, var det tidigare en änkygging, med plats för 9 änkor. Många bodde 2 och 2 i rummen. En del av dessa kvinnor eldade i kolugnarna. Någon väg fanns inte och även i "styggvär" skulle de kl 4 på morgonen trussa ner till ugnarna. Gummistövlar fanns inte på denna tid!

Nere vid sjön fanns ett vedspel som kallades "Kväsarn". Där arbetade herr Djurman som mjölk "muffpojke". Hans arbete bestod i att snabbt slå av spelet vid behov. Han arbetade från 6 på morgonen till 6 på kvällen med en timmas middag.

På tal om de gamla igen, minns fru Djurman då den första pensionen utbetalades. Det var en midsommar då hon var ca 16 år. Hon lånade då ut ett linne åt en gammal tant som skulle till läkaren för att undersökas. Var man frisk och kry fick man ingen pension. Oskar Djurman minns att hans mormor fick 11 kr i kvartalet i pension.

Då någon avlidit, skulle man först läsa ut den döde hemma, sedan for man till kyrkan. Innan man reste hade man då ätit ordentligt och i Bjuråker kokade man kaffe i någon bondgård både före och efter begravningen. Längre tillbaka fick man kista gratis av bolaget; senare ett bidrag på 8 kr. Då fru Djurmans föräldrar dog var det ej fri kista. I Strömbacka var det snickare Sving som tillverkade kistor, i Moviken Isidor Öbergs morfar. Kistan ströks med svart kinnrök. Man fick hjälp av någon av de äldre att svepa liket. Till en begravning - och till andra högtidliga tillfällen - var det vanligt att "fattigbruken" lånade kläder av varandra. Men bönderna använde sockendräkt.

Fru Djurman berättar om ett bröllop hon var bjuden på i Moviken. Gästerna samlades i skolhuset, dit prästen kommit för att sammanviga brudparet. I brudens hem bjöds därefter på kaffe och dans. Fröken Westin hade klätt bruden i vit klänning samt hemgjorda pappersblommor till hår och hand. På kvällen kom folk till brudgården för att knuta, knutarna skulle titta på brudparet samt dansa. Eventuellt bjöds de på något. Detta var ett ovanligt stort bröllop. Vanligtvis gick det enklare till med vigsel och familjemiddag. Fru Djurman har ofta knutat på bröllop. Men hade en rök mask för ansiktet och klädde ut sig: fru Djurman t.ex. till karl. Även äldre personer brukade knuta och det var inte nödvändigt att man kände brudparet. Ännu är det en vanlig sed med knutning vid bröllop!

Till midsommar och jul var det viktigaste att man hade riktigt rent och fint! Midsommar firades i Strömbacke med dans i dagarna tre. Till jul lades nyvävda, granna mattor på så att de täckte hela golvet. Vävstolen fick inte stå inne under helgen. Ofta fick den aldrig plats inomhus utan användes bara sommartid, då den stod på en loge etc. Till jul bakades rågröd, vetebröd och kanske kakor. Fru Djurmans mamma bakade en sort, som i familjen nu kallas mormorskakor. Bakstuga fanns i oxstallet samt i Pål-Ers. Man gjorde också risgrynsjaka till smörgåsmat. På julaftonens morgon fick man kaffe och dopp hur mycket man ville. Vid middagstiden kom fadern hem och badade i en balja i köket, varefter man doppade i grytan. Denna sed med dopp hade fadern med sig från Närke, är ej vanlig eljest. Till jul brukade en del västgötar slå upp sina stånd vid Vitkasern. Fru Djurmans pappa skötte deras hästar och tjänade en extra slant, för vilken han brukade köpa någon liten present till hustrun och barnen. Dessa julklappar överkännade han då han badat. På kvällen tändes granen, man åt gröt och gick så till sängs. Till julotten körde Hultman Lagerholm till skolan, där denne läste evangeliet samt delade ut flaggor till barnen. I skolhuset brann ljus i alla fönster. Till nyår kom prästen till Moviken. Han kom annars bara sällan, ibland kom Noorboprästen. Vid prästbesök passade man på att döpa barn. Vid jul och midsommar brukade karlarna i Moviken gå runt till varandra och ta en sup. I Strömbacke utdelades var jul till arbetarna en råglimpa, en vetelängd och ett kolhuvud och denna tradition fortlever än i dag! Till jul gavs åt gamla sjuka arbetare i Hedvigsfors, Moviken och Strömbacke bidrag ur Lindåns fond.

Om snickare Sving i Strömbacke berättar Djurman en rolig historia: Sving uppsökte av bokhållaren för att kallas till kontorsrätt. Han frågade då bokhållaren: Har Du ätit frukost? Bokhållaren svarade ja. Men kvällsmålet når Du aldrig! Säger Sving, som härmed avstyrde bokhållarens ärende! Djurman berättar också historien om Sving och tapphälet i båten.

Vid påsk äts ägg liksom nu för tiden. På fettisdagens kväll åkte man alltid kälke i backarna i Moviken.

Födelsedagar firades inte förr, men det är en gammal sed att det skall skjutas för födelsedagsbarnet. Då Oskar Djurman fyllde 50 år gick några kamrater strax efter kl. 12 på natten till huset, där de sköt för honom. Fru Djurman bjöd så dessa på kaffe och sprit. På morgonen kom flera gäster och uppva-
ningarna följde varandra hela dagen.

Men tidigare var det också vanligt att man kom ihåg en väns namnsdag eller födelsedag. Fru Djurman var med i ett "gång" (mix mitt eget ordval) av ungre husmödrar och de brukade ge varandra små presenter - helst skulle givaren vara anonym. Dessa fruar gick alltid och hälsade på varandra. Fick man inget besök på en vecka, visste man att man måste ha sagt något sårande etc. Men samlades alltid för att klippa matta-
sor och sticka täcken - dessa arbeten behövde man egentligen ingen hjälp med, men det var ju trevligare att vara tillsammans. Fruarna hade mycket roligt tillsammans och skojade med och retade varandra etc. På morgnarna gick man ut med korna till-
sammans. Se ovan.

I Hagen fanns en dansbana som man använde ibland även vinter-
tid. Gamla gubbar brukade stå för musiken och på sina fri-
skift kom masugnsarbetarna ner till dansen. På senare tid
hade man dans på kaféet. Äldre ungdomar ordnade ofta bjud-
ningsbaler och bjöd in annan ungdom t.ex. från Fönebo, Av-
holm, Ida etc. Men de blev inte bjudna tillbaka, ty det var
bara i Moviken det fanns en dansplats. I Frisbo var man ofta
på dans och vintertid kunde det dansas i bakstugan i Fönebo.
"Flängde å dansa så vi hade skosulorna i näven då vi gick
hem", säger fru Djurman. Sedan pojkarna i Moviken skaffat
sig cykel, brukade flickorna få åka med dem hem på ramen
från danser. Oskar Djurman minns väl då han 1916 köpte sin
första cykel, samtidigt med Herman Erlandsson. De hade be-
ställt cyklarna genom handelsboden och gick många gånger
till båtbyggen och väntade på att de skulle komma! En

var ådterarens enda ett undantag. Fortfarande, i pensions-
föreningen, fanns tendensen att ströbackarna alltid skall
"gå å vara dukter".

cykel kostade då 140 kr och betalades av med 10 kr i månaden.

Då masugnen blåstes ned ordnades "drevbal". Då drack man hembryggt öl, sk bultöl, och hade kaffe och bröd och dans nere i Hagen. Både gammal och ung deltog. Movikenborna samlade själva in medel till drevbalen.

Ibland gick kvinnorna i Moviken tillsammans, kokade kaffe och bakade bullar och bjöd till dans i "parken".

I lokalen på kontoret hände det att flickorna bjöd pojkarna på risgrynsgröt.

Alla ungdomar i Moviken höll ihop. De unglücks mycket med Fönborna, däremot var det litet "grått" mellan Moviken och Strömbacka. Detta berodde på att smederna såg ned på masugnsarbetarna.

I Strömbacka liksom i Moviken fanns många pingstvännen tidigare. I Moviken fanns stundom 2 predikanter, man höll möten i lokalen. All ungdom i Moviken var med i IOGT och roade sig bl.a. med ringlekar etc efter mötena. Logen gick under sedan de äldre lämnat dem eller ~~gick~~ gått bort. Man har också haft en Socialdemokratisk Ungdomsklubb, men dess aktiva period var mycket kort. En Lotta-förening har funnits liksom Jultomtarna, den senare gick under på grund av inbördes osämja. Nu finns en pensionärsförening.

Det fanns mycket "löst folk" i Moviken förr. Luffarna kom och gick. Runda Olle brukade arbeta i masugnen, där han sov på ångpannan. Sockenlappar gick runt och tiggde mat - en form av fattigvård, tror fru Djurman.

Fast man hade det ganska knapert var man aldrig utan mat förr. Människorna var också mer förmöjsamma och hade inga fordringar. Kolarna hade det dåligt ställt men fick det bättre senare. Med dem kunde "bruksen" umgås medan bönderna såg ned på dem. Bönderna hade det bättre ställt och bruksjantorna brukade ju vara pigor åt dem. Även smederna i Strömbacka såg ned på masugnsarbetarna och ville vara litet förmer. Men de hade det nog inte bättre ställt ekonomiskt, möjligen var mästersmederna ett undantag. Fortfarande, i pensionärsföreningen, finns tendensen att Strömbackaborna alltid skall "rä å vara duktiga".